

Радоичић, (стр. 280–329), о изузетној поеми Милосава Тешића *Калойера Пера* (стр. 330–351), о хероини Дијани Будисављевић (352–358), о Ле Клезивоу и Вонгару у постколонијалној перспективи (359–371), да би све речено добило својеврсно запечаћење или заокружење приказом књиге Евелина Гаспаринија о словенском матријархату (стр. 372–382).

Спрам цивилизације ’хладног разума’ и ’ледене интелигенције без душе’ (стр. 10) студијом Славице Гароње одзвања носталгија за ’цивилизациом емпатије и саосећања’ (стр. 10). *Зашићо Фројда не Бахофен?* – тужно је то питање на које ауторка не даје директан одговор, али непрестано указује на последице таквог цивилизацијског, двадесетовековног одабира – „Можда нам ова сазнања могу помоћи да се снађемо у све хаотичнијој, нехуманијој и неизвеснијој свакодневници савремене цивилизације” (стр. 11). Монографија *Од Црвенкосе бојиње до слейих њевачица: Трајом мајријархата на Балкану и „женској начела” у српској народној њесми* Славице Гароње суштински је осветлила матријархално наслеђе у српској народној песми, допринесећи ширем разумевању културног и поетског наслеђа Балкана. Ауторка је управо одабрала назначени не и прокрчени пут у изучавању и сагледавању наше европске, медитеранске, словенске, српске цивилизације и културе, налазећи да се на самом почетку тог пута налазила Жена, Богиња црвене косе.

Др Ђорђе М. Ђурђевић
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Центар за научноистраживачки рад
djordje.djurdjevic@filum.kg.ac.rs

UDC 821.163.41-1.09:398]:305-055.2
<https://orcid.org/0009-0009-8368-7242>

Примљен: 13. марта 2025. године

Прихваћен: априла 2025. године

ДУБРОВНИК, КРОЗ АНТИЧКИ ДУРБИН

(Гордана Покрајац, *Одрази античке митологије, историје и књижевности у дубровачкој барокној поезији*, Београд: Мирослав, 2024, стр. 277)

Свако разматрање дубровачке књижевности у савременом контексту нужно отпочиње жалосним констатацијама њеног неповољног друштвеног и политичког статуса, као и једнако поражавајућим бројним стањем истраживача који се интересују за неколико векова овог бујног стваралаштва. Ипак, описане тешкоће доприносе кристализацији најревноснијих и најпреданијих научника, који на датом пољу бриљирају, чинећи саме врхунце српске науке о књижевности. Вишегодишњи рад Гордане Покрајац неизоставно се мора посматрати као културно прегалаштво првога реда, што адекватно репрезентују три до сада објављене монографске публикације, као и најновија, четврта ауторкина књига *Одрази античке митологије, историје и књижевности у дубровачкој барокној поезији*. Монографија представља природан наставак два ранија истраживања посвећена изналажењу античких мотива у поезији дубровачке ренесансе, при чему мислимо на књиге *Најстарији дубровачки њетраркисисти и античко наслеђе* (2012) и *Античке рефлексije у њоеици и њоезији дубровачке ренесансе* (2016), док се контактом између епоха, али на плану драме, бавила и у књизи *Од Хекубе до Ашаманија: ка изворима дубровачке ренесан-*

сне tpaiegyje (2010). Померањем тежишта са ренесансе на барок, Гордана Покрајац обухвата читаву песничку традицију старог Дубровника, мапирајући њене покретачке елементе. Трагање за утицајима и суптилним рефлексјама потеклим из класичних књижевности уродило је плодом, како Злата Бојовић у рецензији књиге лепо примећује, „у свим елементима дубровачког песништва (поетика, теме, мотиви, песнички стил и израз)”.

Монографија *Огрази античке митологије, историје и књижевности у дубровачкој барочној поезији* састављена је из три поглавља, којима претходе уводно и закључно разматрање, као и импозантан именовани регистар. Прво поглавље сачињава један текст, са јасном тежњом ка хронолошком и стилском мапирању периода о коме се говори, што се рефлектује и у наслову „Књижевни оквири Дубровника у време барока”. Овај фрагмент књиге представља преглед барокне поетике, дат кроз обрађивање основних постулата епохе, чиме се дубровачки барок може довести у везу са сродним тенденцијама широм Европе, сугерисаним посредством цитиране литературе. Наредна два поглавља могу се посматрати као својеврсна енциклопедија античких реминисценција и одраза, који свој живот настављају у дубровачкој барочној поезији, при чему се најпре разматрају тематско-мотивске блискости, а потом и паралеле са капиталним ауторима грчке и римске књижевности. Крај трећег поглавља унеколико излази из назначеног оквира, са пријатним додатком у виду разматрања заступљености других дисциплина, најпре Платонових филозофских начела, чему следе „Барокни доживљаји ликовних тема”. Двострука оптика која подразумева мотиве, а потом и ауторе кроз чија дела се митске теме и образци учвршћују и популаризују, одговара својеврсном каледоскопском погледу на дубровачку поезију, кроз Аристотелов, антички дурбин.

Истраживачки приступ ауторке је усавршен, што је лако увидети већ на плану организације поглавља публикације. Уколико бисмо књигу *Најстарији дубровачки иеtпаркисii и античко наслеђе* посматрали као скуп есеја, обједињених сродном тематском равни, онда *Античке рефлексје у иоеиtци и иоезији дубровачке ренесансе* и *Огрази античке митологије, историје и књижевности у дубровачкој барочној иоезији* јесу прави примери књижевноисторијских и херменеутичких монографија. Приступ пронађеним паралелама је унеколико измењен у односу на раније књиге, те поднаслови носе називе према карактеристичним античким темама (рецимо, „Бах и Аријадна”, „Carpe diem” или „Љубав–Венера–Купидон”) и песницима („Архије”, „Пиндар”, „Публије Овидије Насон” или „Кај Валерије Катул”). Будући да су у монографији из 2016. године поглавља била одређена дубровачким писцима, унутар чијих поетика је трагано за античким реминисценцијама, јасно је да је дошло до извесне промене перспективе. Описаним приступом, дубровачка барокна књижевност посматра се као јединствен корпус грађе, која успоставља контакт са ранијом традицијом, задржавајући своју интегралну структуру. Формални аспект монографије, самим тим, одговара идеји да је антика тек један од аспеката конципирања барокне поетике.

Трагање за античким узорима подразумева како грчку, тако и римску традицију, при чему је истраживачки фокус овога пута постављен на поезију, иако је антика „присутна у драмама и еповима” (8) дубровачке књижевности. Специфичности компаративног сагледавања дубровачке поезије откривају се у мноштву утицаја који барокна поетика акумулира, попут средњовековне религиозности, ренесансних мотива који се преносе и(ли) пародирају, потом италијанске књижевности и усмене, народне лирике. У таквом поетском систему, тешко је разлучити порекло одређеног мотива, као и пратити линије његовог преобликовања у новом окружењу. Гордана Покрајац крчи путеве кроз описану шуму симболике, називајући барокну

лирику „екстровертном” (10) и посматрајући је као огледалски „одраз античких рефлексја о судбини/срећи, смрти, пролазности, несталности и свести о човековој несигурној позицији на овоме свету, неодвојиве од трагичког осећања живота својственог хеленизму” (11). Ауторка показује пуно разумевање за барокни „израз неодвојив од интелекта” (15), начине изградње кончета, принципе барокног медијализма и другачију концепцију времена, прихватајући и бранећи барок као легитимну, вредну књижевну епоху, што је само по себи драгоцено.

Поглавље посвећено „Античким темама и мотивима у дубровачкој барокној поезији” окупља песнике као што су Хорације Мажибрадић, Џиво Гундулић, Џиво Бунић, Антун Кастратовић, Франо Геталдић, Антун Глеђевић, Стијепо Ђурђевић, Игњат Ђурђевић, Владислав Менчетић и многе друге који творе корпус барокне поезије. Витализам барока нарочито је приметан у мотиву сензуалне, путене љубави, „за коју су везани мотиви лепоте, жене, као и богиње Венере и њеног пратиоца Купидона са славним оружјем” (43), што чини подлогу готово читаве дубровачке лирике. Љубавна поезија функционише као простор на коме се опредељују други заступљени и преобликовани мотиви, од судбине, среће, златног доба, муза, па све до античких певача, предела и богова. Доминација љубавне тематике потенцијално је утицала и на визуелни идентитет монографије, будући да на корицама наилазимо на Риминалдијеву слику *Amore vincitorem*, односно, представу Купидона са карактеристичним луком и стрелом, али и музичким инструментима, партитурама и оружјем, те је идеја непобедиве љубави (*Amor omnia vincit*) доведена у везу са уметничким стварањем, којим једнако овладава. На наредним страницама, Фортуна се поистовећује са барокним мотивом кола среће, односно превртљивости људске судбине, док се хеленско трагично осећање живота транспонује у свест о пролазности и смрти, при чему се паралеле множе и усложњавају. Чини се да је најупечатљивији аспект компаративног посматрања сродности тематских оквира управо християнизација античких тема и мотива. Тако се Феникс антитетички посматра спрам грешног свештеника (81), идеја *aurea aetas* се сагледава кроз рајску призму (76), а средиште великог точка у покрету бива Бог, коме је потчињена Фортуна (72), чиме долази до инвентивне надградње преузете традиције. Према речима ауторке, „песнички Хеликон је све мање пружао ескапизам ствараоцима узнемиреног духа, а њихова лирика је у све већој мери била у служби идеја барокног времена” (104).

Треће поглавље, „Одрази и утицаји грчких и римских аутора” настоји да обликује панораму античких аутора у поезији дубровачког барока, имајући у виду популарност оригиналних и преведених дела, као и заступљену традицију писања на латинском и грчком језику. Примат се даје римским књижевницима, превасходно услед општеприхваћене тезе да је „ренесанса била ближа хеленистичкој литератури, а барок латинској” (109), са важном напоменом да се обема традицијама посвећује истраживачка пажња. Када је реч о грчким песницима, разматрају се утицаји које на песнике остављају Архије, Псеудо-Теокрит, Пиндар, Теокрит, Анакреонт, Лукијан и Мосхо, док су од римских аутора заступљени Публије Овидије Насон, Публије Вергилије Марон, Квинт Хорације Флак, Албије Тибул, Секст Проперције, Кај Валерије Катул, Децим Јуније Јувенал, Марко Валерије Марцијал, Папиније Стације, Клаудије Клаудијан и Калпурније. Стваралачка мимеза античких аутора приметна је у позајмљивању описа, рефлексја, песничких слика, орнаментике, фразе или општих места (255), чиме барокни песници не исказују само уважавање културне прошлости, него и доживљај исте као активног, вредног дела конципирања садашњости. Овидије се показао као далеко најинспиративнији антички аутор, који је пријемчив дубровачким лиричарима како због игровости *Метаморфоза*, тако и као аутор провокативних и ништа мање интересантних дела *Љубави*,

Умећа љубави и Лека од љубави. Гордана Покрајац изналази стваралачке пандане Мажибрадићеве *Јеђуике* у Овидијевој чаробници Дипсади (122), потом поетске паралеле у приказивању остареле Хелене, између *Мејшморфоза* и Бунићевог *Пландовања* (131), као и сродност у тематизацији града као птице Феникс (140) и пребројавању природних лепота, као поступку лакшем од обједињавања свих умних људи и великих песника који одликују одређени простор (158). Интересантно је да поглавље посвећено римским и хеленским песницима изнова враћа у свест подударности у варирању тематско-мотивских образаца, те до изражаја долазе и они мотиви који су претежно везани за стваралаштво појединачних песника. Примера ради, слике Троје у пламену спајају Франа Бобаљевића, Кука Старијег са призорима из Вергилијеве *Енеиде* (187), док се Игњат Ђурђевић доводи у везу са истим аутором преко мотива рањеног јелена и кошуте (192), а Џиво Бунић и Проперције испољавају сродност приликом критиковања женског улепшавања и кићења (217). Монографија Гордане Покрајац, као што смо могли да видимо, обилује путоказима ка недовољно истраженим темама и релацијама које је потребно освестити и продубити, зарад потпунијег сагледавања и разумевања поезије дубровачког барока.

* * *

Монографија *Одрази античке митологије, историје и књижевности у дубровачкој барочној поезији* Гордане Покрајац представља изузетно вредан истраживачки подухват, који плени енциклопедијском ширином обухваћене грађе, тематских и мотивских поља, као и филозофских, историографских и митолошких рефлексија сумираних у делу грчких, римских и дубровачких песника. Трагање кроз путеве неговања античког наслеђа у дубровачкој поезији показало је нужност синтезе различитих елемената у конципирању барокне поетике, што и јесте највећа вредност посматране књиге. Допринос античких рефлексија показао се као суштинска, неодвојива компонента обликовања барокне књижевности, која би се у наредним истраживањима засигурно могла применити и на друге видове стваралаштва старог Дубровника, али и искористити зарад указивања на споне са бароком континенталног стила. Праћењем додира са античком, усменом и средњовековном књижевношћу конституишу се одлике барока, који је „асимиловао оно што је представљало културну баштину прошлости и оновремену реалност” (261) у бисер неправилног облика, али истинског сјаја.

Мр Ленка С. Насџасић
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Истраживач приправник
lenanastasic@gmail.com

UDC 821.163.41-14.09”16/17”
<https://orcid.org/0009-0008-9755-7919>
Примљен: 26. марта 2025. године
Прихваћен: априла 2025. године